

Učenje geografije v smislu razvijanja ključnih kompetenc

Learning Geography to Develop Key Competences

Simona Varga

Gimnazija Murska Sobota
simonavarga1@gmail.com

COBISS: 1.04

Izvleček

Dijake ob vstopu v srednješolsko izobraževanje pogosto preseneti velika količina snovi in hitrost, s katero naj bi novo znanje usvojili. V tem prehodnem obdobju je za dijake nujno potrebno, da se spoznajo z učnimi strategijami in glede na svoj osebni učni stil izberejo najučinkovitejše strategije učenja. V prispevku so predstavljene učne strategije, ki jih najpogosteje uporabljamo pri učenju geografije, kjer dijaki v skladu z evropskimi smernicami razvijanja vseživljenjske kompetence učenje učenja razvijajo veščine samostojnega, discipliniranega in zavestnega učenja, kritičnega mišljenja in vzdržujejo motivacijo in zaupanje v lastno sposobnost glede uspešnega učenja.

Ključne besede: učenje učenja, ključne kompetence, učne strategije, geografija

Abstract

When students enter secondary school, they are often surprised by the large amount of material and the speed with which they are expected to learn. It is absolutely essential in this transition period that students learn about the different learning strategies and choose the most effective ones based on their personal learning style. The article describes most commonly used learning strategies in geography classes, where students develop, based on the European guidelines for developing the lifelong competences of learning to learn, the skills of autonomous, disciplined and conscious learning, critical thinking, motivation and confidence in their own abilities to learn successfully.

Keywords: learning to learn, key competences, learning strategies, geography

Uvod

V gimnazijski program se praviloma vpisujejo najboljši dijaki iz osnovnih šol. Veliko jih ob vstopu v gimnazijo nima pravega občutka o svojem znanju in pogosto precenjujejo svoje znanje, kar se kaže v pričakovanju višjih ocen, kot jih glede na nespremenjen način in količino vloženega učenja dejansko dobijo. Ob vstopu v srednje šole jih pri skoraj vseh predmetih presenetita velika količina snovi in hitrost, s katero naj bi usvajali novo znanje. Pogosto se začnejo učiti prepozno in brez prave ideje, kako se lotiti učenja učinkovito in kako realno oceniti svoje znanje. V tem prehodnem obdobju je za dijake nujno potrebno, da že v 1. letniku pri vseh predmetih spoznajo učne strategije in glede na svoj osebni učni stil izberejo najučinkovitejše strategije učenja.

Med ključne kompetence, ki so opredeljene znotraj referenčnega okvirja EU, se uvršča tudi učenje učenja. Visoka stopnja znanj, kompetenc in veščin postaja temeljni pogoj za aktivno državljanstvo, zaposlitev in socialno vključenost. Vseživljenjsko učenje je pomembno orodje za oblikovanje posameznikove prihodnosti, za uspešno vključevanje na trg dela in prosti pretok delovne sile po vsej EU.

Učenje učenja in učne strategije

Učenje učenja je sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje, vključno z učinkovitim upravljanjem s časom in z informacijami, individualno in v skupinah. Ta kompetenca vključuje zavest o lastnem učnem procesu in potrebah, prepoznavanje priložnosti, ki so na voljo, in sposobnost premagovanja

Ob vstopu v srednje šole dijake pri skoraj vseh predmetih presenetita velika količina snovi in hitrost, s katero naj bi usvajali novo znanje.

Učenje učenja je sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje, vključno z učinkovitim upravljanjem s časom in z informacijami, individualno in v skupinah.

ovir za uspešno učenje. Z učenjem učenja učenci nadgrajujejo svoje predhodne izkušnje z učenjem in življenjske izkušnje v različnih okoliščinah: doma, na delu, pri izobraževanju in usposabljanju. Motivacija in zaupanje vase sta za posameznika odločilni (Licardo: 22).

Učinkovito učenje predpostavlja aktivno vlogo učenca v učnem procesu, kar je možno le, ko ima le-ta znanje o tem, kako se lotiti učne snovi, kako v konkretnem okolju organizirati učenje, kako upoštevati lastne specifičnosti pri učenju, torej izbrati ustrezno, čim bolj učinkovito bralno učno strategijo.

Marentič Požarnik (2000) loči pojem učna strategija od pojma učni stil:

- *učna strategija* je zaporedje ali kombinacija v cilj usmerjenih učnih aktivnosti (miselne operacije), ki jih posameznik uporablja pri izvajanju neke naloge;
- *učni stil* pa je za posameznika značilna kombinacija učnih strategij, ki jih po navadi uporablja v večini učnih situacij.

Učne strategije dijak uporablja hoteno in zavestno, kadar se samostojno uči (npr. popoldne doma ali pa skozi daljše časovno obdobje) (Vesel, 2012).

Večina srednješolskih učiteljev pričakuje, da dijaki v srednjo šolo vstopijo z razvitim učnim stilom, da uporabljajo ustrezne učne strategije in da so visoko motivirani za novo znanje. S podobnimi pričakovanji in ugotovitvami, da temu ni tako, smo se srečevali tudi na naši šoli in se z namenom načrtnejšega razvijanja te kompetence vključili v projekt *Uvajanje medpredmetne kompetence Učenje učenja v pouk*.

Učnih strategij je v strokovni literaturi sicer veliko, slovenski avtorji (npr. Vesel, 2012) najpogosteje povzemajo klasifikacijo **učnih strategij** po Wildu (2000), ki učne strategije deli na:

- **kognitivne strategije** (obdelava informacij):
 - organizacijske strategije,
 - strategije zapomnitve,
 - strategije za poglobljanje znanja – elaboracijske strategije,
 - strategije kritičnega mišljenja,
 - strategije ustvarjalnega mišljenja.
- **metakognitivne strategije** (spremljanje učenja):
 - strategije za načrtovanje učenja,
 - strategije spremljanja in nadzora učenja,
 - strategije usmerjanja učenja.
- **strategije uravnavanja pogojev za učenje** (spodbujanje učenja):
 - notranji pogoji učenja: razvijanje notranje motivacije, vzdrževanje napora, ohranjanje

samozaupanja, pozitivna stališča, jasnost ciljev, iskanje smiselnosti, uravnavanje pozornosti in koncentracije, učinkovita izraba časa, uravnavanje čustev med učenjem,

- zunanji pogoji učenja: pomembna priprava ustreznega učnega okolja, poznavanje učiteljevih zahtev, obvladovanje različnih načinov preverjanja znanja, učenje z vrstniki ali drugimi ljudmi, iskanje podpore in pomoči pri drugih ljudeh.

Dijaki pri učenju najpogosteje uporabljajo mešanico različnih strategij. Bolj večči, ki imajo dodelan učni stil, so sposobni v procesu samousmerjanja izbrati strategije in jih povezati v specifično kombinacijo glede na cilj.

Strategije učenja pri geografiji

Geografija je v programu srednje šole predmet, ki mlademu človeku pomaga pridobiti znanje, sposobnosti, veščine in spretnosti, s katerimi lahko razume ožje in širše okolje. Poleg tega ga vzgaja, da bi to okolje znal pravilno vrednotiti, spoštovati in z njim gospodariti (UN Geografija: 7).

Posodobljeni učni načrti dajejo razvoju kompetence učenje učenja velik pomen. Dijaki tako sistematično pridobivajo in razvijajo zmožnost vzeti si čas za učenje, vse bolj so večči samostojnega in discipliniranega osredotočenja na učenje, (samo)kritičnosti do snovi in načina učenja, prav tako pa skrbijo za motivacijo in zaupanje v lastno sposobnost uspešnega učenja, željo po uporabi predhodnih geografskih in splošnih izkušenj ter iskanje priložnosti za učenje v raznovrstnih življenjskih okoliščinah in uporabo novih znanj (UN Geografija: 13).

Pri pouku geografije v skladu z učnimi načrti posebno pozornost posvečamo temu, da dijaki spoznajo več različnih učnih strategij in jih fleksibilno uporabljajo glede na cilj učenja in vrsto učnega gradiva. Pri pouku lahko učitelj demonstrira uporabo različnih učnih strategij, krajši vložki vodenege urjenja učnih strategij se pogosto prepletajo z drugimi oblikami poučevanja.

V nadaljevanju predstavljam izbrane učne strategije, ki dijakom pomagajo pri hitrejšem usvajanju velike količine novih informacij, načrtovanju in samonadzoru učenja.

ZAPISKI

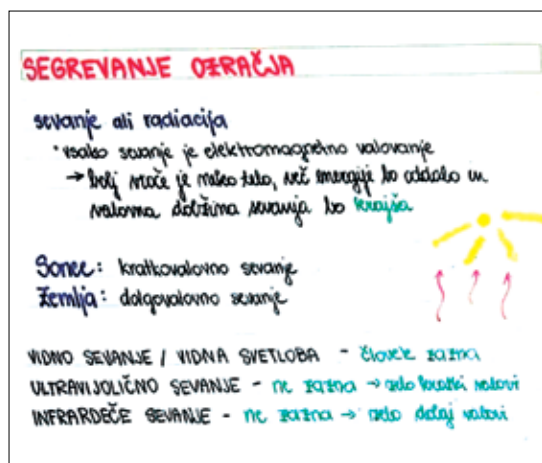
Sistematično samostojno pisanje zapiskov pri srednješolskih ni tako enostavno in hitro, kot bi

si morda mislili na prvi pogled. Dobri zapiski so čitljivi, obarvani, pregledni, pomembne stvari so podčrtane, pisava je čitljiva, lahko so opremljeni s slikami.

Cilj lastnih zapiskov je v prvi vrsti lažje učenje in razumevanje snovi, povezano znanje ter ponavljanje snovi. Dijaki z urejenimi zapiski kažejo tudi izboljšanje bralne sposobnosti, urejenosti učenja, izboljšanje zbranosti pri pouku, organiziranost, samostojnost in racionalno izrabo časa, namenjenega učenju.

Nekaterim dijakom se zapiski zdijo nepotrebni, ker po njihovih besedah teže sledijo razlagi in hkrati zapisujejo, se raje učijo samo s pomočjo učbenika, grdo pišejo in zato sploh ne pišejo zapiskov med razlago, še posebej, če učitelj tega ne zahteva (narekuje), in se zanašajo na to, da se lahko učijo iz tujih (starih, fotokopiranih, lanskih) zapiskov ...

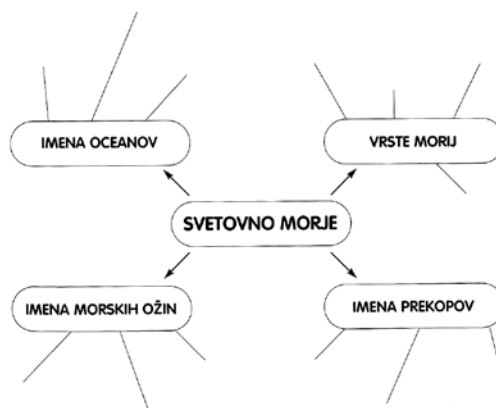
Tudi pri učiteljih naletimo na nekatera prepričanja glede zapiskov dijakov. Dijakom tako pogosto narekujejo snov, da prihranijo čas. Spet drugi so prepričani, da dijaki znajo delati zapiske, in o tem, kakšni so dobri zapiski in kakšen je njihov namen, niti ne izgubljajo besed.

Slika 1: Primer zapiskov v 1. letniku gimnazije pri pouku geografije

MISELNI VZORCI

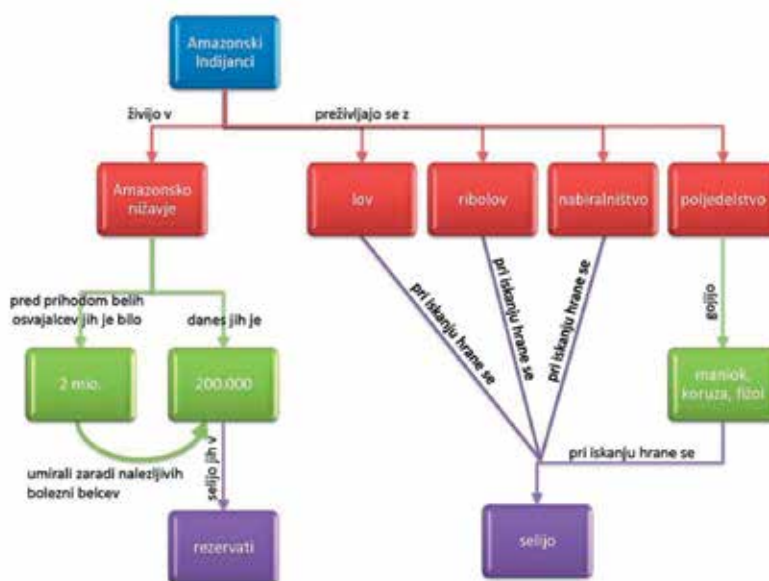
Učna strategija, ki jo dijaki že poznajo iz osnovne šole in jo uporabljamo včasih pri predstavitvah kompleksnejših vsebinskih sklopov, kjer je glavna misel jasno določena. Pomembnost vsake informacije je natančno prikazana, dijaki uporabljajo različne barve, slike, grafe, ki skupaj tvorijo neko urejeno celoto. Za izdelavo miselnega vzorca je nujno izluščiti bistveno od nebitnega.

Slika 2: Primer miselnega vzorca pri obravnavanju vodovja

HIERARHIČNA POJMOVNA MREŽA

Strategija spada v skupino t. i. grafičnih organizatorjev, s katerimi prikažemo bistvo in pomembne podrobnosti ter odnos pomembnih podrobnosti do bistva (Pečjak in Gradišar, 2002). Na vrhu prikaza je osnovni pojem, spodaj so prikazane ključne besede in odnosi med njimi. Ta strategija je zelo uporabna za urejanje informacij na nadrejene in podrejene pojme, za iskanje stičnih točk in razlik med pojmi, za boljše pomnjenje informacij in za poglobljanje razumevanja.

Slika 3: Primer hierarhične mreže iz vsebinskega sklopa o Indijancih v Amazonskem nižavju

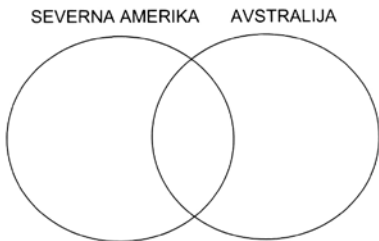
VENNOV DIAGRAM

Prvotno so diagram uporabljali le v matematiki, logiki in računalništvu. Pri razvijanju učnih strategij pa je Vennov diagram uporaben tudi pri geografiji, ko želimo izpostaviti podobnosti in razlike med dvema območjema, pojavoma, stališčema itd. Pri geografiji ga uporabljamo tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

Dijaki z urejenimi zapiski kažejo tudi izboljšanje bralne sposobnosti, urejenosti učenja, izboljšanje zbranosti pri pouku, organiziranost, samostojnost in racionalno izrabo časa, namenjenega učenju.

15. V kroga vpišite črke pred trditvami, ki veljajo za avtohtono prebivalstvo Severne Amerike oziroma Avstralije, v preseku kroga pa tiste, ki veljajo za obe celini.

- A Avtohtoni prebivalci živijo v rezervatih.
- B Posebnega pomena za avtohtono prebivalstvo je sprejetje zakonodaje, ki omogoča vračanje njihovih nekdanjih ozemelj.
- C Število avtohtonega prebivalstva narašča.
- D Avtohtono prebivalstvo je soudeleženo pri dohodkih od izkoriščanja nafte, zemeljskega plina in drugih rud, ki so jih odkrili v rezervatih.

(2 točki)

Slika 4: Vennov diagram pri splošni maturi

PV3P

Ena izmed najbolj učinkovitih kompleksnih učnih strategij za predelavo besedila omogoča dobro razumevanje učnega gradiva. Ima pet stopenj:

- **p**releteti gradivo; v prvi fazi bralec podrobneje spozna način, kako je prikazano besedilo, ter splošno organizacijo gradiva, ki ga bo moral prebrati in se ga naučiti. Po navadi dijak prebere naslov in si iz njega skuša predstavljati, o čem bo govorilo besedilo. Pregleda tudi začetek in konec besedila, podnaslove, slikovno gradivo ter napise pod njim, na hitro preleti povzetek. V tej stopnji je ključnega pomena predznanje učencev;
- **v**prašati se; dijaki postavijo vprašanja in s tem določijo cilj branja. Ta stopnja velja za najtežjo, delo dijakov pa poteka tako, da zapišejo seznam vprašanj, na katera bi želeli dobiti odgovor, in napoved, o čem bo besedilo verjetno govorilo;
- **p**rebrati; v tej fazi dijak pozorno prebere celotno besedilo. Pri branju učitelj usmerja dijake, da pri prvem branju samo preletijo manj pomembne dele besedila, sproti si zapisujejo in označujejo nove besede;
- **p**onovno pregledati; v četrti fazi sledi pojasnjevanje pomena novih besed. Medtem ko dijak ponovno pozorno prebere besedilo, izlušči bistvene pojme;

- **p**oročati; dijak skuša povedati, o čem govori besedilo, s čimer mora pokazati razumevanje prebranega in s ponavljanjem utrditi prebrano in izbrano vsebino.

Strategija je dobro teoretično utemeljena, visoko strukturirana in jo je lahko usvojiti. Je ena izmed najbolj široko uporabljenih in priljubljenih strategij učenja, a njeni kritiki poudarjajo, da ni primerna za vse dijake (npr. vizualni tip), priporočljiva je kombinacija strategije PVP3 z grafičnimi načini ponazarjanja bistvenih informacij.

VŽN

KAJ VEMO? KAJ ŽELIMO IZVEDETI? KAJ SMO SE NAUČILI?

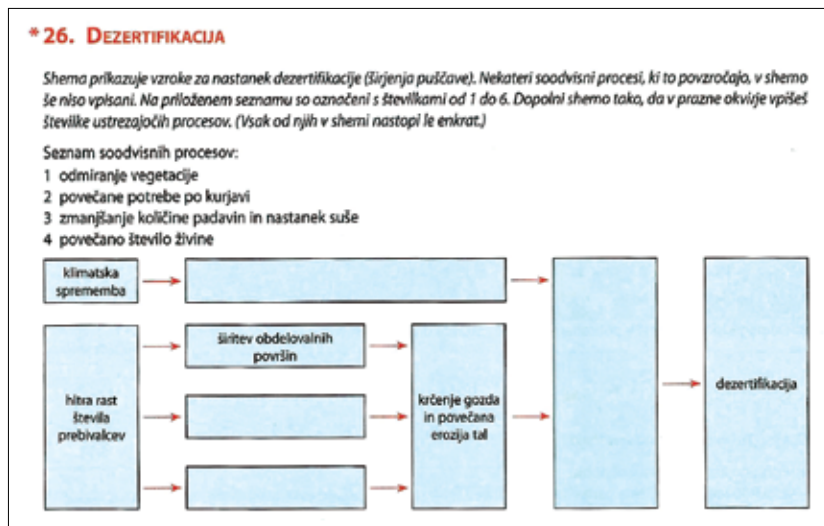
Osnovni strategiji daje okvir tabela s tremi kolonami, ki jih izpolnijo učenci. Strategija namenja posebno pozornost:

- predznanju – preverjanje predznanja,
- skupinskemu učenju – dijaki s pomočjo socialnih interakcij kot skupina napovedujejo vsebino besedila,
- sodelovanju vseh dijakov pri pisanju, ko zapišejo povzetek.

Navadno se povezuje z besedili v učbenikih in drugim gradivom ter omogoča aktivnost vseh dijakov v razredu. Pri samostojnem učenju ta strategija dijakom nudi model aktivnega branja in veliko možnosti pisanja. Posebno primerna je za vsebine, o katerih učenci že veliko vedo, učitelju pa daje grafični model procesa poučevanja.

ITALIJA		
Kaj vemo?	Kaj želimo izvedeti?	Zaj smo se naučili? (VŽN 140-143)
- Milano + moda - Rim - Vatikan - vulkan Vesuvij - Neapelj → pice - Apeninski polotok - Sardinija ↓ kajtanje, surfanje - katolicizem - Pompeji - Alpe - reka Pad - testonine	- ekonomija - politologija - prebivalstvo - gospodarstvo - kultura	- gospodarsko najmočnejša država v Evropi in svetu ↓ dobre hipoteze povzame - Pridelava vina omogoča vs. nudi najboljše možnosti za kmetijsko - industrijski št.: Milano-Torino - Genova ↓ (Ital) - na polot. 40% državnega površja živi 16 milijonov prebivalstva

Slika 5: Primer izpolnjene tabele VŽN za učni sklop o Italiji v 3. letniku

Slika 6: Primer zaporedja dogodkov pri dezertifikaciji

ZAPOREDJE DOGODKOV

Gre za grafični prikaz z razlago stopenj razvoja od začetnega dogodka do ključnih dogodkov v procesu in povezav med dogodki ter končnim dogodkom. To strategijo lahko dijaki uporabijo pri sistematičnem ponavljanju snovi ali tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

in uporabljati, ko zna uporabljati ustrezne pripomočke za zapisovanje in prikazovanje podatkov itd. Z usvojenim znanjem se bolje znajde v različnih situacijah, z raziskovanjem in lastnimi iniciativami pa utrjuje samozaupanje v lastne sposobnosti.

Sklep

Na šoli predvsem v 1. letniku ob pomoči svetovalne delavke načrtno uvajamo kognitivni in tudi metakognitivni pristop učenja učenja. Dijaki ob načrtnem delu razvoja kompetence učenje učenja lažje premagujejo ovire na začetku srednje šole. Ključnega pomena je, da dijak pozna različne pristope k učenju (učne strategije), da ob različnih priložnostih in pri različnih učnih predmetih izbere sebi ustreznega, da ima pred seboj jasen cilj, da je v učnem procesu aktiven ter prevzema nase del odgovornosti za doseganje cilja.

Motivacijski in kognitivni dejavniki se enakovredno prepletata, kar se kaže tako, da imajo dijaki oblikovan svoj osebni stil učenja, ga uporabljajo pri učenju v šoli in doma, ter prevzamejo odgovornost za svoje učenje. Dijaki višjih letnikov imajo ob sistematičnem delu na začetku veliko manj težav in so njihov uspeh, zadovoljstvo ter motivacija toliko večji.

Uspešnost oziroma učinkovitost razvijanja kompetence učenje učenja pri geografiji in izražanje geografskega znanja ter optimalne uporabe učnih strategij se najlepše kažejo, ko je dijak sposoben samostojno uporabljati učbenike ter drugo strokovno literaturo, ko zna poiskati in izbirati relevantne informacije, ko uporablja geografske vire in literaturo v knjižni in elektronski obliki ter jih je sposoben organizirati

Viri in literatura

1. Ažman, T. (2008). Učenje učenja – kako učiti in se naučiti spretnosti vseživljenjskega učenja. Priročnik za učence, dijake, učitelje, razrednike in svetovalne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. Marentič Požarnik, B. (2000). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
3. Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
4. Senegačnik, J. (2014). Svet – geografija za 2. letnik gimnazij. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan.
5. Učni načrt Geografija – gimnazija (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Uradni list EU, št. L 394/10. (2006).
7. Vesel, J. (2012). O učnih strategijah: zapiski. Vzgoja in izobraževanje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
8. Vesel, J. (ur.). (2010). Uvajanje direktnega poučevanja učnih strategij kot šolski projekt in primeri iz prakse učiteljev. Vodnik za šolo, Strokovna priloga k poročilu pilotnega projekta.
9. https://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.../ACSIzobrazevanje_14Vseživljenjsko.pdf, (VSEŽIVLJENJSKO UČENJE IN UČENJE UČENJA, Mag. Marta Licardo) (dostopno 9. 12. 2018).
10. <https://www.ric.si/mma/M142-501-1/2015100813190044/>, (IP1 pri SM 2014, RIC) (dostopno 1. 4. 2019).